

“RAQAMLI VAKILLIKNING FUQAROLIK-HUQUQIY ASOSLARIGA
UMUMIY TAVSIF”

Pardayev Akmal Baykabulovich

Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash

va malakasini oshirish instituti

mustaqil izlanuvchisi:

Akmalpardaev312@gmail.com

Bugungi kunda insoniyat axborot asrida yashamoqda va bu jarayon ma'lumot almashinuvi hajmining keskin ortib borishi bilan tavsiflanadi. Raqamli transformatsiya davrida fuqarolik-huquqiy munosabatlar ham tubdan o'zgarimoqda. An'anaviy vakillik institutining elektron shakllari — ya'ni **raqamli vakillik** — davlat organlari, biznes va fuqaro o'rtasidagi o'zaro aloqalarni soddalashtirish, tezlashtirish va shaffoflashtirishga xizmat qiladi. Raqamli vakillik — bu vakolat beruvchi shaxsning manfaatlarini elektron vositalar orqali ifoda etish va amalga oshirish imkonini beruvchi huquqiy munosabat. U an'anaviy vakillik (shaxsiy ishonchnoma, notarial ruxsat) tamoyillariga tayansa-da, vakolat va vakolatning ijrosi elektron muhitda — elektron hujjatlar, elektron imzo, autentifikatsiya vositalari va axborot tizimlari orqali amalga oshiriladi. Raqamli vakillikning asosiy funksiyalari: vakolatni delegatsiya qilish, huquqiy harakatlarni amalga oshirish, va fuqarolar uchun xizmatlarni elektron shaklda qabul qilishni ta'minlashdir. Ushbu tezis matnning maqsadi — raqamli vakillikning fuqarolik-huquqiy asoslarini umumiy jihatdan yoritib, uning mohiyati, tarkibi, huquqiy asoslari, amaliy muammolari va takomillashtirish yo'nalishlarini ko'rsatishdir. Raqamli texnologiyalarning jamiyat hayotining barcha jabhalariga kirib kelishi inson huquq va erkinliklariga, shuningdek, yuridik qonunchilik hamda huquqni qo'llash amaliyotiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Mazkur jarayonlarni jadallashtirgan asosiy omil axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining paydo bo'lishi va ularning jadal rivojlanishidir. Huquq sohasi ham bu o'zgarishlardan chetda qolmaydi, natijada qonunchilik va huquq tizimida yangi institutlar va tarkibiy elementlar yuzaga kelmoqda. Huquq tizimi – bu huquqning ichki tuzilishi va arxitekturasi bo'lib, u huquqiy normalarning o'zaro bog'liqligi hamda ijtimoiy munosabatlarning in'ikosini ifodalaydi. Tizim obyektiv tabiatga ega bo'lib, jamiyatdagi real munosabatlarning holati va rivojlanishiga bevosita bog'liqdir. Shu bois jamiyatdagi har qanday o'zgarish yoki yangilanish huquq tizimida ham o'z aksini topadi. XX asr oxirida yuz bergan uchinchi sanoat inqilobi – “raqamli inqilob” mexanik qurilmalardan raqamli texnologiyalarga o'tish jarayonini anglatgan bo'lsa, to'rtinchi sanoat inqilobi raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi, moddiy dunyo va kibermakonning integratsiyalashuvi bilan tavsiflanadi. O'zbekiston huquqiy tizimi XX asrning 90-yillarida shakllanib, dastlabki bosqichlarda ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda tezkor mexanizmlarga ehtiyoj katta bo'lmagan. Biroq bugungi kunda vaziyat tubdan o'zgaragan: qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi organlar

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

faoliyati tobora murakkablashib, ko'plab jarayonlar bilan bog'lanib ketmoqda, ayrim hollarda esa ularning funksiyalari takrorlanmoqda. Shu sababli, texnologiyalar rivojiga mos yangi ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solish dolzarb vazifaga aylangan. Kibermakon bilan bevosita bog'liq bo'lgan bunday munosabatlar raqamli huquq va majburiyatlarni ta'minlashni talab qiladi. Olimlarning kuzatuvlariga ko'ra, normativ-huquqiy hujjatlar soni yildan-yilga ortib bormoqda. Ammo ularning ko'pchiligi mutlaqo yangi normalarni yaratish emas, balki mavjud hujjatlarni qayta ko'rib chiqishga qaratilgan bo'lib, bu esa zamonaviy talab va tendensiyalarga to'liq mos kelmasligi mumkin. Shu bilan birga, texnologiyalarning jadal rivojlanishi va ijtimoiy munosabatlarning kibermakonga ko'chishi raqamli huquqlar hamda majburiyatlarning shakllanishini taqozo etmoqda. Raqamli vakillikni tartibga soluvchi asosiy elementlar: umumiy fuqarolik huquqi tamoyillari (vakillik institutining mohiyati), elektron hujjatlar va elektron imzo to'g'risidagi maxsus me'yorlar, hamda elektron hukumat mexanizmlarini tashkil etuvchi normativlar. O'zbekiston sharoitida raqamli vakillikni qo'llab-quvvatlaydigan huquqiy vositalar qatoriga quyidagilar kiradi: Fuqarolik kodeksi (vakillikning umumiy tamoyillari), elektron raqamli imzo, elektron hukumatga oid qonunchilik va davlat strategiyalari (masalan, "Raqamli O'zbekiston – 2030"). Shu bilan birga, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va kiberoxavsizlik bo'yicha normativlar ham raqamli vakillikning ishonchliligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Jamiyat hayotida keng qo'llaniladigan "vakil" tushunchasi huquqiy tizimda ham alohida o'rin egallaydi. Fuqarolik protsessual kodeksida vakillik qonuniy va ixtiyoriy shakllarda tartibga solingan bo'lib, qonuniy vakillik muomalaga layoqatsiz yoki muomala layoqati cheklangan shaxslarning huquq va manfaatlarini osonalar, farzandlikka oluvchilar, vasiylar yoki homiylar tomonidan himoya qilinishini nazarda tutadi. Shu bilan birga, mamlakatimizda "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi qabul qilinib, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va barcha sohalarda axborot texnologiyalarini keng joriy etishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, elektron hukumat tizimini takomillashtirish, dasturiy mahsulotlar va axborot texnologiyalarining mahalliy bozorini rivojlantirish, hududlarda IT-parklarni tashkil etish hamda malakali kadrlar tayyorlashni nazarda tutuvchi 220 dan ortiq loyihalar amalga oshirilmoqda. Bundan tashqari, "Raqamli Toshkent" dasturi doirasida geoportal, transport va kommunal infratuzilmani boshqarish tizimlari joriy etilmoqda. Alohida ta'kidlash joizki, elektron hukumat tizimi raqamli vakillikning amaliy ko'rinishi sifatida davlat xizmatlarini fuqarolarga elektron shaklda ko'rsatishni ta'minlaydi. Bu esa raqamlashtirish jarayonida huquqiy munosabatlarni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Elektron hukumat platformalari (davlat xizmatlari, soliq, ijtimoiy to'lovlar, mulk hujjatlari), bank va moliya sohasida elektron topshiriqlar, shartnomalarni elektron imzo orqali rasmiylashtirish — bularning barchasi raqamli vakillik amaliyotiga misol bo'la oladi. Ushbu xizmatlar vakil orqali amalga oshirilganda, ularning huquqiy maqomi va ishonchliligi yuqorida ko'rsatilgan shartlarga bog'liq. Raqamli vakillik — zamonaviy fuqarolik-huquqiy tizimda dolzarb va istiqbolli institutdir. U xizmatlar ko'rsatishni soddalashtiradi va huquqiy munosabatlarni

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

tezlashtiradi, biroq bir vaqtning o'zida texnik, huquqiy va ijtimoiy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Shuning uchun raqamli vakillikni samarali amalga oshirish uchun aniq va muvofiqlashtirilgan normativ-huquqiy bazani shakllantirish, texnik ishonchlikni ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish hamda fuqarolarni raqamli jihatdan quvvatlash zarur. Ushbu yo'nalishlarda amalga oshiriladigan islohotlar raqamli vakillikning huquqiy ishonchligini kuchaytiradi va fuqarolik-huquqiy munosabatlarni yangi, raqamlashtirilgan bosqichga ko'tarishda muhim omil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi
3. "Elektron raqamli imzo to'g'risida"gi Qonun
4. "Elektron hujjat aylanishi to'g'risida"gi Qonun
5. "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonun
6. "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonun
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-fevraldagi PQ-3510-son Qarori
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-yanvardagi PQ-4122-son Qarori
10. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksi

